

Istorija ir legenda maceiniškoje „Didžiojo inkvizitoriaus“ interpretacijoje

Tėsinys

FELIKSAS JUCEVIČIUS

Ryšys tarp filosofijos ir poezijos

Savo knygos *Didysis Inkvizitorius* pradžioje Maceina svarsto filosofijos ryšį su poezija, ir tai daro tikriausiai todėl, nes prileidžia legendą esant savo rūšies poetiniu kuriniu ir savos rūšies filosofija. Ivanas vadina legendą poema. Reikia nepamiršti, kad Maceina yra ir filosofas, ir poetas. Ne tik prileidžia ryšį tarp filosofijos ir poezijos, bet dar pabrėžia, kad jis yra gilus. Kodėl? Kadangi filosofas ir poetas kuria sakymus, tai abu yra priversti naudoti žodį, jos abi išsiskleidžia žodyje ir per žodį. Pagal jį, „žodis slepia savyje ne tik poezijos, bet ir filosofijos branduolį“, ir „žodis yra pirmystė filosofijos ir poezijos jungtis“ (p. 14). Nors šie teigimai nėra visai klaidingi, bet jie reikalauja pataisyti. Maceina teisingai pastebi, kad filosofija ir poezija naudoja žodį kaip savo objektyvacijų pavidalą, bet nepasako, ką jos objektyvuoja. Iš tikrųjų, jos abi žodžiu išreiškia mintį, kuri suvokia tą ar kitą objektą, tą ar kitą reiškinį. Žodis yra iš esmės tik simbolis, kalbinis ženklas, kuriuo žymima mintimi suvoktas objektas ar reiškinys. Todėl ne tiek žodis, kiek mintis yra ta jungtis, kuri susieja filosofiją su poezija. Taip pat reikia nepamiršti, kad mintis niekada tiksliai nesuvokia savo objekto, ir žodis niekada visai neišsako minties. Ir poezija, kuri ignoruoja minties išvalgas, yra tik žodžių žaismas. Mefistofelis su pagrindu sako Faustui, kad tam, kas žvelgia esmėn, reikšmės neturi tuščias žodis. Taip pat filosofija niekada neapsiriboja tik žodžiu, jai daug svarbiau minties ryšys su jos objektu, ji domisi žodžiu tik kaip minties išraiška ir mintimi, kiek ji suvokia kokį nors objektą.

Tačiau mums daug svarbiau, ką Maceina galvoja apie legendą, kaip filosofinį kurinį. Jis pritaria Berdiajevui, kuris vadina Dostojevskį genialiu dialektiku ir didžiausiu rusų metafiziku. Maceina mano, kad žmogaus papildymas idejiniu pradū yra būdingiausias Dostojevskio meno bruožas. Čia idejinį pradū supranta turbūt kaip metafizinį žvilgsnį. Ar tai reiškia, kad legenda yra ne tik poetinis kūrinys, bet kartu istorijos filosofija? Atrodo, kad taip, nes, kaip Dostojevskis, taip ir Maceina, mano, kad šiuose gundymuose atsispindi visa žmonijos istorija, kuri yra šių trijų gundymų konkretus apsisprendimas. Maceina išvada aiški: „Legendos galutinė metafizinė prasmė yra atskleisti žmonijos istorijos vaizdą ir parodyti joje siaučiančias žmogiškosios prigimties priešingybes“ (p. 53). Ir toliau priduria: „Savo esmė legenda yra ne kas kita kaip poetiška išraiška Dostojevskio

kie istorijos filosofija“ (p.54). Kaip yra iš tikrųjų? Galima prileisti, kad taip suprato legendą ir pats Dostojevskis. Man atrodo, kad ši legenda yra rusiška istorijos fikcija, nes stokoja istorijos pažinimo ir apsilenkia su filosofiniais principais.

Dostojevskio poezinė fantazija ir istorinė tikrovė

Legendos pradžioje pasakojamasis įvykis nukeliamas į XVI amžiaus Ispaniją, Sevilijos miestą. Vieną dieną, kurios išvakarėse inkvizitorius sudegino gal šimtą eretikų, pasirodo Kristus „tuo pačiu pavidalu, kuriuo trisdešimt trejus metus vaikščiojo tarp žmonių prieš penkioliką amžių“ (I t., p. 457). Toliau pasakojama, kaip inkvizitorius suima Kristų, uždaro jį į kalėjimą, bet naktį ateina pas jį ir jam įrodinėja, kokią didžiulę klaidą jis padarė, atmesdamas gundytojo pasiūlymus. Maceina mano, kad legenda perkeliama į Ispaniją todėl, kad čia Bažnyčia buvo ypatingai susieta su valstybe. Gal tai tiesa, bet kartu parodo, kad Dostojevskis visiškai ignoravo ispanų istoriją. Kas yra XVI amžiaus Ispanija? Tai ispaniškosios kultūros aukso amžius, kada klestėjo ispaniškas humanizmas, kurio meditacijų centre buvo *dignitas hominis*, ispaniškoji literatūra didžiavosi Cervantesu ir Lope de Vega, jos sostinėje Toledo El Greco kūrė meno šedevrus, kurių vienas yra *Grafo Orgazo laidotuvis*, religinis gyvenimas buvo pasiekęs stebėtinus aukštumus, kaip tai byloja jos didieji mistikai — Kryžiaus sv. Jonas ir sv. Teresė Avilietė bei tokie krikščionybės apaštalai, kaip sv. Ignacas Loyola ir sv. Pranciškus Ksaveras. Reikia nepamiršti ir Lepanto mūšio, kurį laimėdami, ispanai išgelbėjo Europą nuo turkų invazijos. Viso to Dostojevskis nematė poetinės fantazijos vardan.

Sunku taip pat sutaikyti su istorijos filosofija legendos tezę, kad Jėzus, pervertinęs žmones, jie esą silpnesni ir menkesni, negu jam atrodė, ir, nors būvę sutverti maištininkais, bet esą iš tikrųjų vergai. Inkvizitoriui aišku, kad „iš pasigailėtinų maištininkų, niekuomet neišsaugos milžinai“ (I t., p. 437), kad „tik didžios ir baisios dvasios patarimai galėjo daugiau ar mažiau padėti mažajėgiams maištininkams“ (I t., p. 438). Klausantis šių tariamojo ispano kardinolo samprotavimų kažkaip kyla įtarimas, kas iš tikrųjų kalba: ar ispanas kardinolas, ar pats Dostojevskis, turįs pasąmonėje savo tautą, kurią klaidingai sutapatina su visa žmonija? Ką skelbia Rusijos istorija? Liaudies vergišką padėtį per šimtmečius, o XIX amžiuje ten pasirodė maištininkai, ku-

rie buvo vadinami nihilistais. Tiesa, jau Nietzsche pranašavo, kad nihilizmas beldžiasi į Vakarų Europos duris, bet čia ši liga nebuvo taip paplitusi kaip Rusijoje. Nihilizmo siautėjimą savo krašte giliai išgyveno ir pats Dostojevskis ir vaizdavo tai tamsiomis spalvomis savo romane *Demonai*. Nihilistai buvo tikri maištininkai, jie neigė viską — šeimą ir valstybę, meną ir poeziją, tradiciją ir tikėjimą. I. Turgenovo romano *Tėvai ir vaikai* vienas herojų apibūdina nihilistą taip: „Nihilistas yra žmogus, kuris nenusilenkia jokiam autoritetui, kuris netiki akiai jokio principo, nors ir kokia pagarba tasai principas bebūtų apgaubtas“.

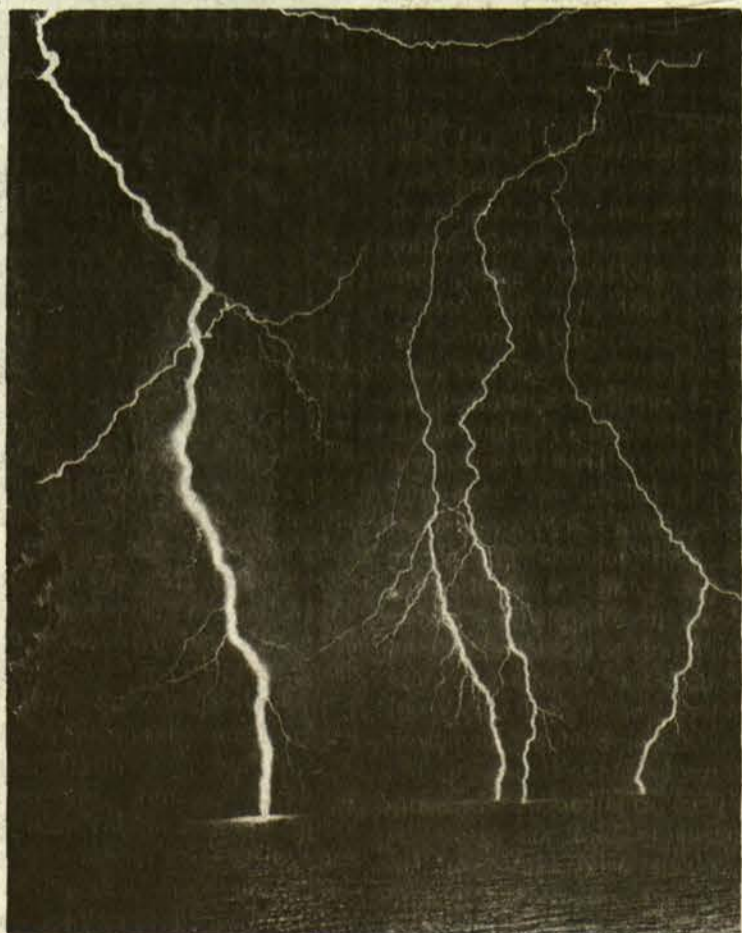
Tačiau faktiškai ruso nihilisto tipą įkūnijo Leonidas Andrejevas. Apsvaigintas Schopenhauerio filosofijos ir vokalio, ekspresionistas prieš ekspresionizmo atsiradimą, jis suprato nihilizmą, kaip savigriovos susinaikinimo meną. Tokias idėjas kaip Dievas, moralė, nemirtingumas, laimė, pomirtinis gyvenimas, laikė fikcijomis ir apgailestavo, kad šios fikcijos neleido žmonijai matyti gyvenimo beprasmį. Ar apsilenkiau su tiesa, kai įtariu, kad Dostojevskis turėjo pasąmonėje savo tautos vergišką padėtį bei nihilistus, kai kalbėjo apie žmoniją kaip maištininkus ir vergus. Kaip kas beatsakys į šį klausimą, viena aišku, kad Romos Bažnyčia ir Vakarai turėjo visai skirtingą nuomonę apie žmogų ir žmoniją apskritai, nes tikėjo Raštų žodžiams, kurie skelbė, kad „Dievas sutvėrė žmogų pagal savo paveikslą“.

Ne kaip maištininkas ar vergas, bet kaip visos tvartinijos viršūnė buvo sutvertas žmogus, kuriame atsispindi Tvėrėjo paveikslas. Štai kodėl Iz-

raelio poetas drįsta tvirtinti apie žmogų: „Jį padarei ne ką menkesnį už angelus, garbe ir grožiu jį vainikuoji. Jis viešpatauja tavo rankų sukurtajam pasauliui, jam po kojų visa paklojai“. Žmogus, kaip tikras stebuklas, atrodė ir antikinės Graikijos poetui Sofokliui: „Daug nuostabių dalykų pasauly, bet nuostabiausias iš jų — žmogus“. Kai Jėzus pasirodė istorinėje scenoje, jis ne tik nepaneigė žmogaus didingumo, bet tai dar labiau pabrėžė — jis nurodė dieviškąjį tobulumą bei dieviškąjį gailingumą kaip aukščiausią idealą, kurį žmogus turi siekti, ir to siekti būtų neįmanoma, jei jis neslėptų savyje kažką dievišką. Todėl nereikia stebėtis, kad krikščionybė Bažnyčios Tėvų lūpomis skelbė beveik neįtikimą dalyką, būtent, kad Dievas tapo žmogumi, idant žmogus taptų Dievu. Kaip tik todėl krikščioniškuose Vakaruose išsiskynio mintis, kad žmogus turi visada veržtis pirmyn, į aukštumas, ir tai žinojo Dantės herojus, kuris sako, kad jis, kol gyveno, tetroško vieno dalyko — neprilygstamumo, aukščiausios tobulybės — *mentre ch'io vissi, per lo gran disio dell' eccellenza ove mio core intese* (14).

Laisvės problema — legendos centras

Tačiau legendos centre yra laisvės problema, kuri diskutuojama trijų gundymų šviešoje, ir tai paskui susiejama su laimės klausimu. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad čia inkvizitorius kritikuoja Kristų, bet iš tikrųjų inkvizitoriaus lūpomis Dostojevskis kaltina Romos Bažnyčią. Inkvizitoriaus tezę yra paprasta — atmesdamas visus tris gundymus, Jėzus išėjo į pasaulį tuščiomis rankomis su „kažkokiu laisvės pažadu“, bet žmogai ir žmonijai nėra nieko labiau nepakenčiamo, kaip laisvė. Pagal jį, šios žemės maištininkus ir vergus težavi tik trys jėgos — stebuklas, paslaptis ir autoritetas, ir jis leidžia tylinčiam Jėzui žinoti, kad Romos Bažnyčia suprato ir įvertino tas tris galias ir jo mis pagrindė savo politiką.

Nuotr. Kazio Ambrozaičio

Nuotr. Viktoro Kapočiaus

Bažnyčia pasisakė už stebuklus, nes žmonės ieško daugiau stebuklų, negu Dievo. Ji pasisakė taip pat už paslaptį, ir kardinolas paaiškina, kad ji padarė tai jau prieš aštuonis šimtmečius. Aišku, jis turi mintyje Karolio Didžiojo donaciją popiežiui Hadrianui. 774 m. Romoje imperatorius antdėjo tos donacijos tekstą ant sv. Petro kapo ir tuo pačiu užleido Petro ipėdiniui tris ketvirčius Italijos ir taip buvo padėti pagrindai pontifikalinei valstybei. Inkvizitorius sako: „Lygiai prieš aštuonis šimtus metų mes priėmėme iš jo tai, ką tu pasipiktinę atmetei, priėmėme tai paskutinę dovaną, kurią jis siūlė tau, parodęs tau visas žemės karalystes, mes priėmėme iš jo Romą ir ciesoriaus kalaviją ir tik save paskelbėme šio pasaulio valdovais“ (I t., p.431). Ne tik tai: priimdama tą donaciją ir užsitikrindama politinę galią bei politinį autoritetą, Bažnyčia nusisukusi nuo Jėzaus ir nuejusi su gundytoju, ir jis tai pabrėžia Jėzui: „...mes ne su tavimi, o su juo, štai mūsų paslaptis“ (I t., p.431). Šis mestas kaltinimas Romos Bažnyčiai nėra kokia gili filosofinė išvalga, o rusiškas fantazavimas. Visų pirma, nors gundytojas gyrėsi, kad jam atiduotos visos žemės karalystės, bet Raštai aiškiai sako, kad politinė galia pareina nuo Dievo. *Išminties knyga* primena tai karaliams ir tautų valdytojams: „Valdžia duota jums Viešpaties ir jėga — Aukščiausiojo“. Kai teismo metu Pilotas tvirtino, kad jis turi galią Jėzų paleisti ir turi galią jį nukryžiuoti, tai Jėzus atsakė: „Tu neturėtum man jokios galios, jeigu tau nebūtų duota iš aukštybių“. Antra, per tokstančius metų žmonija instinktyviai jautė esant intymų ryšį tarp politinės galios ir religijos. Kai sumerų miesto valdovas zigaruto laiptais kopdavo aukštyn atnašauti dievams, tai jis tai darydavo taip pat kaip to miesto aukščiausias kunigas. Egipto faraonai jungė savo asmenyje ne tik politiką ir religiją, bet save laikė dar dievais. Periklis buvo ne tik Atėnų respublikos, bet taip pat ir Akropolio šventyklų valdytojas. Romos imperatorius buvo ne tik *princeps*, bet ir *pontifex maximus*. Politika buvo pradėta skirti

nuo religijos tik po prancūzų revoliucijos, bet ne visur: dar XX amžiaus pabaigoje Anglijos karalius ar karalienė tebėra kaip valstybės, taip ir anglikonų, Bažnyčios galva.

Ar laisvė žmogui našta?

Istorija yra iš esmės žmogiškosios dvasios istorija, nes žmogiškoji veikla vadovaujasi mintimi, bet tai anaipol nereiškia, kad jos vyksmą saisto filosofinės teorijos apriorinės kategorijos. Buvo, tiesa, filosofai, kaip Fichte, kurie manė, kad svarstymas yra tuomet filosofinis, kai suveda ne tik istorinę įvairovę į sąvoką, bet kartu išveda iš sąvokos istorinį įvairumą. Šiuo atveju filosofija ne tiek pasinaudoja istorija, kiek palenkia ją tarnauti savo tikslams, istorija sukonstruojama aprioriškai tam tikromis kategorijomis.

Kadangi tokia konstrukcija ignoruoja istorinius faktus, tai istorijos filosofija, kuri ja remiasi, yra tik fikcija. Istorijos vyksmą saisto istorinės jėgos, o ne filosofinės apriorinės kategorijos, ji yra ne filosofinių idėjų spektaklis, bet konkrečių istorinių jėgų kovos laukas. Laisvė yra istorinė jėga, laimė taip pat, ir tai suprato *Amerikos Nepriklausomybės Deklaracijos* signatarai: „Mes laikome savaime akivaizdžiomis tiesomis, kad visi žmonės yra sutverti lygūs, kad jų Tvėrėjas apdovanojo juos tam tikromis nepaneigiamomis teisėmis, tarp kurių yra gyvenimas, laisvė ir laimės siekimas“. Tačiau leigendoje laisvė ir laimė suvokiamos kaip priešingybės. Čia sakoma, kad inkvizitorius nori padaryti žmones laimingais, jis pabrėžia, kad jo sukurtoje karalystėje „visi bus laimingi“ (I t., p.434). Tik kol viešpatauja Jėzaus laisvė, žmonės negali būti laimingi, ir kaip tik todėl, jie turi padėti savo laisvę prie inkvizitoriaus kojų, ir tai padaryti nėra jokia auka, nes žmonės, kaip menki padarai, visai nesidomi laisve, net laiko ją baisia našta. Kad laisvė ir laimė yra nesutaikomi dalykai, kad jos yra priešingybės, ta legendos tezę yra ne tik sunkiai supranta, bet ir mažiausiai racionaliai pagrįsta.

Jei Dostojevskui atrodė laisvė kaip nepakenčiama

našta, tai Hegelis savo *Paskaitose apie istorijos filosofiją* suprato pasaulio istoriją kaip laisvės progresą sąmonėje. Tas progresas vyko pamažu, bet palaipsniui: orientalai žinojo tiktai, kad vienas yra laisvas, graikiškasis ir romėniškasis pasaulis žinojo, kad keli yra laisvi, krikščioniškasis pasaulis žinojo jau, kad visi žmonės yra laisvi. Laisvės idėja buvo jau gyva antiikinėje pasaulyje, ir tai byloja graikų kova prieš persus Maratone, prie Termopilų ir Salamio įlankoje. Kas yra XIX, t.y. Dostojevskio, amžius? Tai pavergtųjų tautų kovos už savo laisvę amžius, ir Benedetto Croce su pagrindu vadina tą amžių laisvės religijos amžiumi. Ir žinote, kodėl laisvės idėjos negalima atsieti nuo žmonijos istorijos? Kadangi jos negalima atsieti nuo žmogaus, laisvė, kaip protas, yra žmogiškosios prigimties integralinės dalys. Žmogus yra laisvė, jis yra ir protas, bet reikia nepamiršti, kad žmogus yra baigtinė ir ribota būtybė, todėl ir jo laisvė nėra absoliuti, nei jo protas visaižinantinis.

Kai žvelgiame į mūsų amžiaus minties pasaulį, pastebime, kad visos žmogiškosios problemos, kurios karščiausiai diskutuojamos, siejasi su laisvės klausimu. Šiandien kai kam atrodo, kad erdvės ir laiko koordinatės, fiziniai bei cheminiai konstantai, medžiagos procesų dinamika, psichiniai bangavimai, socialinės struktūros, informacijos greitkeliai yra tie veiksniai, kurie sąlygoja ir apsprendžia žmogiškąją tikrovę. Žmogiškoji laisvė esanti taip pat įtaista šio komplikuoto pasaulio audėklą. Reikia nepamiršti kultūros bei istorinių procesų, kuriems laisvė turinti sumokėti savo duoklę. Aišku, žmogus yra visada tam tikros epochos pasaulyje ir kultūroje, bet tai anaipol nereiškia, kad jį galima nusakyti to pasaulio ir kultūros terminais, nes dar yra jo prigimtis, kuri prašoka visa tai.

Kiti ignoruoja visus minėtus pažyminius veiksnius ir suabsolutina laisvę taip, jog prileidžia, kad jos galios bei jos dinamizmo ribose vystosi ne tik istoriniai procesai, ekonominės, socialinės ir kultūrinės vertybės, bet ir žmogaus

Nukelta į 4 psl.

Kultūros premijos ir jų reikalingumas

JUOZAS ŽYGAS

Kiekvienoje visuomenėje, taip pat ir išeivijoje, yra asmenų, kurie savo darbais, kūryba ar veikla iškyla virš kitų. Jeigu jie pageriami, susilaukia sveikinimų ir padėkos, tai beveik visuomet atsiranda ir nepatenkintų. Dažniausiai tai yra tie, kurie jautiasi, kad buvo nepastebėti ir neįvertinti. Tuomet pradeda kalbėti, kad tokios premijos apskritai yra nereikalingos. Tiems, kuriems neaišku, kam tokių švenčių reikia, tenka pirmiausia pasakyti, kad neturime apiešti išeivijos sunkiai išartų kultūrinių vagonų. Premijos nėra atlyginimas, o tik paskata ir įvertinimas kūrėjų darbo, kuris įeis į išeivijos veiklos istoriją ir bus matomas ateinančios kartos. Reikėtų pažymėti, kad visų premijų mecenatas yra Lietuvos fondas.

Kultūros premijų švenčių garbė priklauso buvusiai Kultūros tarybos pirm. Ingridai Bublionei. Galbūt reikėtų patikslinti, kad idėja buvo Viktoro Mariūno, Kultūros tarybos vicepirmininko, kuriam pasiūlius, Ingrida Bublione pasiūlymui pritarė ir energingai ėmėsi darbo. Pirmoji premijų šventė įvyko 1981 m. Cleveland, Ohio. Šventė praėjo sėkmingai ir paliko teigiamą įspūdį. Tai neliko nepastebėta.

JAV Lietuvos Bendruomenės IX tarybos III sesijos, įvykusios 1981 m. spalio 24-25 d. Bostone, buvo nutarta taip: 1. JAV LB taryba, 1980 m. Kultūros tarybos su Krašto valdybos pritarimu, įsteigta Premijų šventę pripažįsta pastovia tradicija ir siūlo ją vykdyti. Tad visokios kalbos apie jų prasingumą yra visai nereikalingos. Turintieji skirtingas nuomones, turėtų pasiūlymus siųsti JAV LB Krašto valdybai, kad tokį klausimą svarstytų LB tarybos sesijoje.

Bvertant protokolus ir buvusių premijų švenčių aprašymus, matyti, kad praeityje yra buvę skiriamos 6 premijos, būtent: dailės; muzikos; radijo; teatro; kultūros darbuotojo; lituanistikos anglų kalba ir, pradedant 1987 m. žurnalistikos — tai jau septynios premijos. O praėjusioje, 1998 m. premijų šventėje tebuvo paskirtos tik šešios premijos. Tenka girdėti, per paskutiniuosius keletą metų iš Lietuvos fondo pelno skirstymo komisijos, kad kultūros premijos nėra reikalingos ir, be to, nebėra tokių, kurie būtų reikalingi apdovanojimo. Labai keista tai girdėti iš jau gerokai išaugusio LF. Tačiau norėčiau priminti — jeigu Lietuvos fondas yra toks, koks jis dabar yra — tai didelis nuopelnas priklausau spaudai!

Dabar kaip tik ir norėčiau pakalbėti apie žurnalizmo spaudos darbuotojo premiją. Dėl jos daugiausia ir kyla nesusipratimai. Žurnalizmo premijos skyrimo komisijai atsiųstame pasiūlyme, vienas žinomas žurnalistas ir apskritai spaudos žmogus, taip rašė: „Mano manymu, nebūtų patogu premiją paskirti žurnalistui korespondentui. Taip kartą buvo ir tikrieji rašto žmonės priekaištavo. Iš tikrųjų turėtų būti dvi premijos: žurnalistui korespondentui ir žurnalistui. Pirmoji premija paskatintų uoliai bendradarbiauti spaudoje, aprašyti įvykius, pagyventi paprastą gyvenimą; antroji kreiptų dėmesį į

gilesnį žurnalistinį svarstymą“.

Atkreiptinas dėmesys į tai, ką Danutė Bindokienė, „Draugo“ (1998.XII.5) rašė. „Galima sutikti, kad ne kiekvienas, kurio rašinys išspausdinamas lietuviškame laikraštyje, yra jau žurnalistas, tačiau nustumti korespondentų į kažkokius antraeilus tikrai neįtikėtų. Tai jie iš tikrųjų yra mūsų spaudos pagrindas, laikydami savo pirštą ant visuomeninės veiklos pulso ir perduodami jo ritmą skaitytojams“. Visai nesu linkęs ką nuvertinti ar laikyti antraeiliais. Daugeliu atžvilgiu korespondentai yra visuomeninės veiklos veidrodys. Jų darbas negali likti nepastebėtas ir neįvertintas. Mūsų visuomeninė veikla būtų daug silpnesnė, jeigu nebūtų tą veiklą aprašančių. Ir dėl to, kad jie būtų lygūs su kitais, siūlau, kad būtų ir jiems atskira premija. Šį klausimą Kultūros taryba turėtų pasvarstyti ir Lietuvos fondo duris paklibinti.

O dabar kitas klausimas, surištas jau su premijų „laureatais“. Kadangi net neturime jų tikslaus sąrašo, kur nors surašyto, todėl Marijos Remienės, Kultūros tarybos pirm., paragintas, dabar bandysiu juos surašyti, kad ir ateičiai išliktų. Be to, premijų skyrimo komisijos turi žinoti tuos, kurie jau buvo premijuoti, nes, pagal esamas taisykles, negalima antrą kartą tu pačių asmenų apdovanoti. Be to, praeityje be Lietuvos fondo ir JAV LB bei prel. dr. J. Prunskis skyrė premijas. Kai kurie premijuotieji nėra aiškiai pažymėti, kokią premiją gavę. Be dabar esamų premijų dar buvo: Mokslo ir mokslinės veiklos; Kultūros darbuotojo; Lietuvos literatūros anglų kalba. Antra vertus, premijos buvo skiriamos ne tik gyvenantiems JAV, bet ir Kanadoje, Anglijoje bei Australijoje (turbūt LB premijos).

Nuo 1981 m. buvo apdovanoti šie laureatai.

Dailė: Albinas Elskus, Vytautas Ignas, Algimantas Kezys, Ramojus Mozoliauskas, Vytautas Zapkus, Alfonsas Dargis, Vytautas Kašuba, Zita Sodeikienė, Ada Sutkuvienė, Adolfas Valeška, Romas Viešulas, Viktoras Vizgirda, Pranas Lapė, Eleonora Marčiulionienė.

Literatūra: Bernardas Brazdžionis, Kazys Bradūnas, Kazimieras Barėnas, Antanas Gustaitis, Jurgis Jankus, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Bronius Kviklys, Genovaitė Kazokienė, Kostas Ostrauskas, — jaunųjų rašytojų Saulius Kubilius.

Radijo: Petras Višcinis, Julija Dantienė, Romas Kezys, Eduardas Meilus, Petras Petrutis, Genovaitė Plukienė, Juozas Stempuzis, Jokūbas Stukas, Salomėja Šmaizienė, K. Lukauskas, „Margutis II“.

Teatras — drama: „Antras kaimas“, Jurgis Blekaitis, Arūnas Čiuberkis, Henrikas Kacinskas, Algirdas Landsbergis, Darius Lapinskas, Los Angeles dramos teatras, Lietuvos opera, Dalila Mackialienė, Petras Mazelis, Povilas Mažeika, Vytautas Valiukas, Vitalis Žukauskas, Jonas Jurašas.

Žurnalistika: prel. Juozas Prunskis, kun. Pranas Garš-

va, Vytautas Meškauskas, Antanas Juodvalkis, Jurgis Janušaitis, Ruta-Kleiva Vidžiu-nienė, Juozas Žygas, Danutė Bindokienė, Antanas Dundzila.

Lituanistinės mokyklos: Los Angeles Šv. Kazimiero lituanistinė mokykla.

Mokslo ir mokslinės veiklos: Algirdas-Julius Greimas, Petras Jonikas.

Muzika: Petras Armonas, Alfonsas Mikulskis, Bronius Budriūnas, Jeronimas Kacinskas, Aleksandras Kučiūnas, Vytautas Marijošius, Alvydas Vasaitis, Andrius Kuprevičius, Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvas, Juozas Žilevičius, Elena Urbaitytė, Aldona Kepalaitė, Darius Polikaitis, Faustas Strolija, Rita Kliorienė, J. Kasiņskas, Manigirdas Motekaitis.

Kultūros darbuotojų: Juozas Girnius, Juozas Kapočius, Aleksandra ir Liudas Sagiai, Jadvyga Matulaitienė, Vytautas Kavolis.

Lietuvių literatūra anglų kalba: Rimvydas Šilbajoris, Vytautas Vardys.

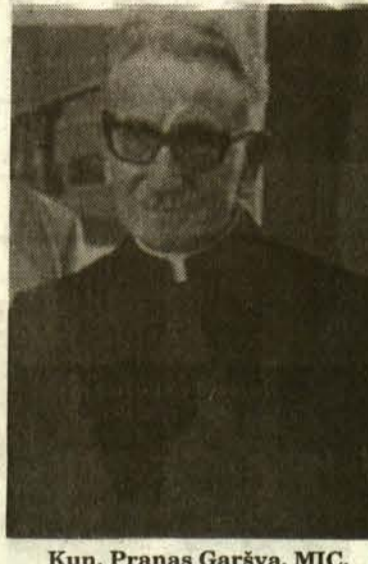
Septynioliktoji JAV LB-nės Kultūros tarybos premijų šventė įvyks spalio mėn. 17 d. Jaunimo centre.

Jurgis Jankus.

Kostas Ostrauskas.

Kun. Pranas Garšva, MIC.

Aleksandras Kučiūnas.

Antanas Juodvalkis.

Jurgis Janušaitis.

Bronius Budriūnas.

Jeronimas Kacinskas.

Kazys Bradūnas.

Antanas Gustaitis.

Adolfas Valeška.

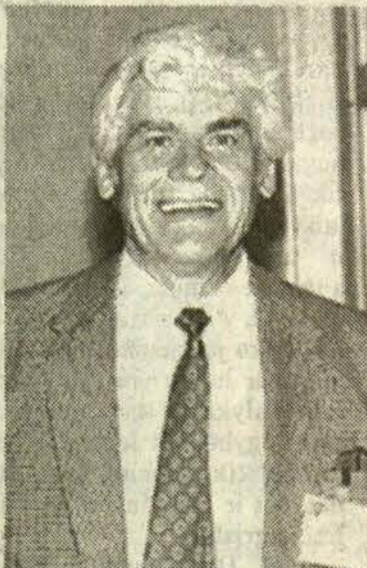
Rimvydas Šilbajoris.

Bronius Kviklys.

Alfonsas Nyka-Niliūnas.

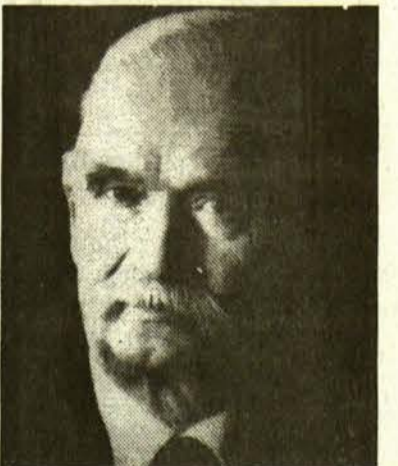
Jonas Jurašas.

Algirdas Landsbergis.

Bernardas Brazdžionis.

Kazimieras Barėnas.

Andrius Kuprevičius.

Juozas Stempuzis.

Vytautas Vardys.

Juozas Kapočius.

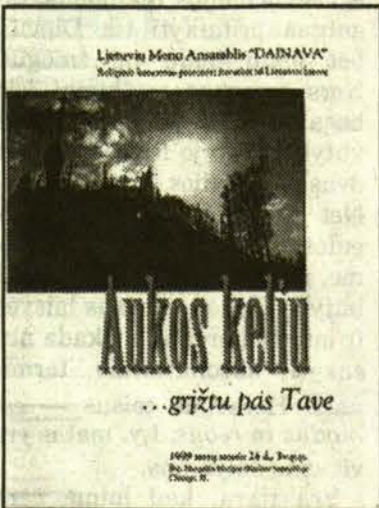

Vytautas Kavolis.

Aleksandra ir Liudas Sagiai.

**PRASMINGAS SUSIKAUPIMAS —
AUKŠTAS MENINIS LYGIS**

Praėjusį sekmadienį, sausio 24 dieną, Čikagos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje įvyko lietuvių meno ansamblio „Dainava“ religinės muzikos koncertas, prasmingai pavadintas „Aukos kelias... grįžtu pas Tave“, skirtas paminėti žuvusiems už Lietuvos laisvę.

Koncerto įdomumą ir prasmingumą pagrindą sudarė kruopščiai parinkta programa bei aukštas ansamblio meninis lygis. Programą sudarė lietuvių ir kitų tautų kompozitorių giesmės bei stambesnis kūrinys — Gabriėlio Faure *Requiem*. Paprastai koncertuose stambesni kūriniai atliekami pabaigoje, tačiau šiame — *Requiem* atliktas viduryje, programos nuoseklumo nesuardė, bet puikiai iškomponavo tarp giesmių. Džiugu, kad programos pavairinimui pasistengta atlikti rečiau girdimų ir mažiau žinomų giesmių — Martyno Mažvydo „Jėzus Kristus, Sūnus Dievo“, paties dirigento Dariaus Polikaitis versta Kurt Bestor giesmė „Tai meldžias vaikučiai“, sukurta Bosnijos vaikų prisiminimui, ir šiame koncerte skirta visiems vaikams, nukentėjusiems karo audrose. Idomiai skambėjo Jacques Berthlier giesmė „Jėzau, prisimink mane“, kurioje panaudota solo atlikta grigališkoji giesmė (ne gregorinė — kaip nurodyta programoje) *In paradisum*. Koncertą iškilmin-

gai, viltingai užbaigė Juozo Stroliaus „Parveski, Viešpatie“ ir Konrado Kavecko „O, Kristau, pasaulio Valdove“, kurią dėl publikos ovacijų teko iš dalies pakartoti.

Koncertas pasižymėjo susikaupimu, buvo sukurta rami religinė nuotaika, padedant susitelkti maldai. Rimto renginio įspūdį pagilino ir teatriniai efektai — giedodamas Jacques Berthlier giesmę „Jėzau, prisimink mane“, ansamblis pamažu atėjo prie altoriaus ir ten giedojo likusias giesmes.

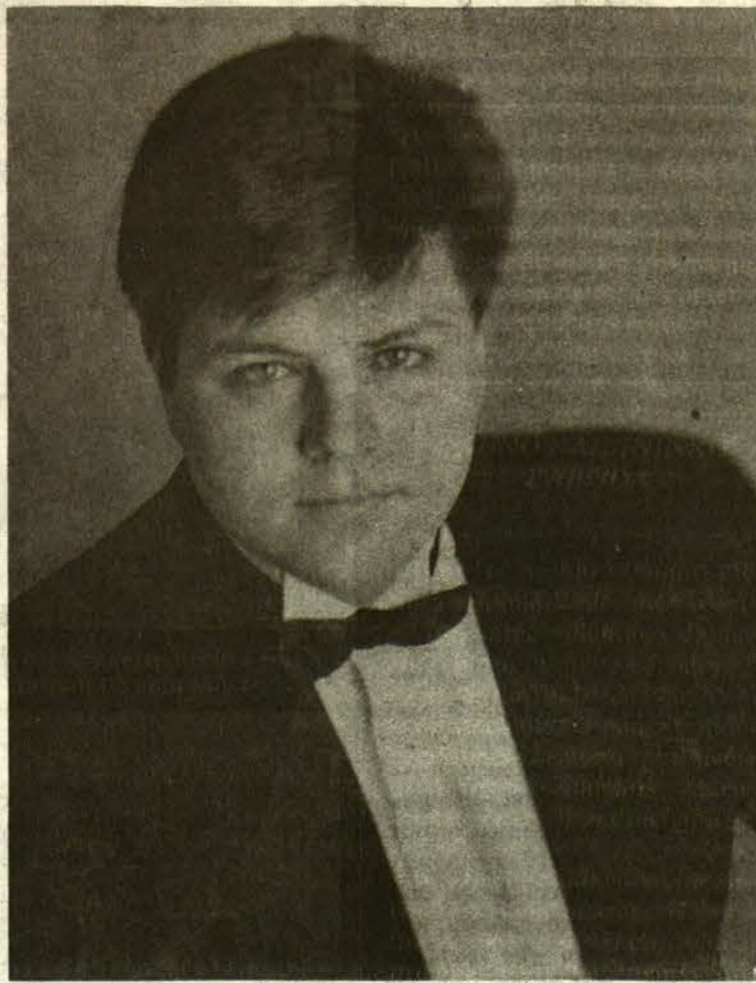
Koncerte dalyvavo dainininkė Liana Kopūstaitė-Pauletti, kartu su ja ir solo partijas atliko Marius Polikaitis, instrumentų ansamblis, vargonavo Manigirdas Motekaitis, techninis talkininkas buvo Vidas Neverauskas.

Lietuvių meno ansamblio „Dainava“ susikūrė jau daugiau nei prieš penkiasdešimt metų. Nors tai ir nėra profesionalus vienetas, tačiau kruopščiai sulyginti balsai, tikslus intonavimas, geras kūrinii nuotaikų ir charakterių atkūrimas sudarė profesionalumo įspūdį. Tai aiškūs gero ansamblio vadovo nuopelnai. Džiugu, kad ansamblyje dainuoja daug jaunimo. Nors ansamblis atlieka ne tik religinę muziką, šis vienetas, pagal giesmių atlikimą, galėtų drąsiai konkuruoti su geriaisiais Lietuvos bažnytiniais choralais.

Aušrys Matonis

**SONATOS DEVEIKYTĖS
ZUBOVIENĖS
KONCERTAS**

Vasario 7 d., 3 val. popiet,
Lietuvių dailės muziejuje, Le-

Darius Polikaitis

monte, bus tęsiamas „Muzikos popiečių“ ciklas. Pirmojoje paskaitoje-koncerte — *Čiurlionis. Kelias link garsovaizdžių* — menininko kūrinių ir paveikslų skaidres demonstravo Rokas Zubovas; antrosios šio ciklo popietės metu buvo atlikta baroko muzikos programa, dainuojant soprānui Angel Petro, klavesinu palydint R. Zubovui, o trečiojoje, pavadintoje „Romantinės miniatiūros“ programą atliks pianistė Sonata Deveikytė Zubovienė.

Sonata Čikagoje gyvena jau aštuoneri metai. Per tą laiką ji suruošė daug programų, sėkmingai pasirodė lietuvių organizacijų renginiuose. Nemažesnis pasisekimas šią pianistę lydi ir amerikietiškoje publikoje. Ji laimėjo kelis pia-

Sonata Deveikytė-Zubovienė

nistų konkursus, koncertuoja per Čikagos ir New York klasišinę muziką transliuojančias radijo stotis, skambinusi garsiojoje Carnegie Hall New Yorke. Sonata taip pat koncertavo Graikijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje. Vėliausioji pianistės sėkmė — laimėta proga pasirodyti su DePaul universiteto simfoniniu orkestru Čikagos Orchestra Hall salėje gegužės mėnesį. Vasario 7 d. koncerte klasišinės muzikos mėgėjams pianistė Sonata atliks programą iš trijų kompozitorių romantikų kūrinių fortepijonui.

**JAUNO DAILININKO
PARODA**

Kaip ir pernai, šiemet Vilniaus Šiuolaikinio meno centre rengiamos įdomios dabartinio lietuvių meno parodos. Iki sausio pabaigos buvo eksponuotas didžiausias ir sudėtingiausias jauno vilniečio dailininko Dariaus Žiūros projektas — instaliacija *Kita erdvė*.

Intaliaciją sudaro kelios dalys — vaizdai, garsas ir tekstas. Vaizdo dalį sudaro video-projekcija, kurios turinys nufilmuotas po vandeniu, taip pat skaidrės, įamžinusios po stiklo gaubtu miegančią graužolę. Instaliacijos aplinka — sienos, lubos, grindys yra mėlynos spalvos.

Instaliacijos garsas pasigirsta ausinėse, skirtose parodos lankytojams, o tekstą sudaro menamos E. Žiūros knygos *Kelionė* fragmentai, netiesiogiai pratesiantys instaliacijos vaizdinius.

Algimantas A. Naujokaitis

POETO FILMAS APIE POETA

Vilniuje išikūrusi kino studija *A Propos* pernai sukūrė filmus apie Henriką Nagį ir Marių Katiliškį. Tęsdama literatūrinių portretų seriją, ši kino studija neseniai išleido filmą apie poetą Alfonsą Nyką-Niliūną. Jau filmo pavadinimas *Orfejaus medis* liudija, kad jame pasakojama apie šį poetą, to paties pavadinimo poezijos rinktinės autorį. Filmo kūrėjas, jo režisierius Sigitas Parulskis — taip pat poetas, taip pat išleides nemažai įsimintinų savo poezijos knygų. Tai pirmasis savarankiškas filmas.

Rašytojų klube sausio viduryje buvo šio filmo pristatymas, premjera. Suejo — sugužėjo pilna klubo salė. Visiems rūpėjo bent ekrane pamatyti pastaraisiais metais Lietuvoje išgarsėjusi, išpopuliarėjusi A. Nyką-Niliūną.

Filmas prasideda vieno operatorių — Vytauto V. Landsbergio nufilmuotais kadrais Baltimorėje, A. Nykos-Niliūno namuose. Žinoma, buvo įdomu žvilgtelėti į talentingo poeto kasdieninę aplinką, bet dar įdomiau išgirsti. Ką jis atsako į filmuotojų prašymą išvardinti dešimt, jo nuomone, geriausių lietuvių poetų. Paminėjęs Putiną, Aistį, Brazdžionį, Radauską, su dideliu klausuku — Salomėją Nėrį, dar vieną — kitą, bet iki dešimties neprieina.

Maloū buvo iš ekrano girdėti paties A. Nykos-Niliūno skaitomus savo eilėraščius, juolab kad, svečiuojantis Vilniuje, jis ne kartą sakė vengias, nenorįs publikai skaityti savo eilių. Įsiminė, ir dabar ausyse man tebeskamba filme jo skaityto eilėraščio apie motiną posmai...

Panaudodami archyvine medžiaga, filmo kūrėjai į ekraną perkėlė senus vaizdus iš pokario Vokietijos, kur kartu su kitais pabėgėliais lietuviams gyveno ir kūrė A. Nyką-Niliūnas. Įdomūs kadrai apie jo apsilankymą Lietuvoje — Vilniuje, universitete, gimtuosiuose Nemeikščiuose. Iš ekrano apie poetą ir jo kūrybą pasakoja jo vilniškis brolis Žemininkų sambūrio spiritus movens Kazys Bradūnas, filmo herojaus knygų leidėjas Saulius Žukas. O pats A. Nyką-Niliūnas su žiūrovais dalinasi savo samprotavimais apie poeziją, jos vertimus, apie originalumą poezijoje.

O ar originalūs filmo kūrėjai — režisierius, operatoriai? Mano galva, jie originalūs toli gražu ne visuose filmo kadruose. Senu, tradiciniu būdu, aiškiai pozuodami prieš filmavimo kamerą, apie A. Nyką-Niliūną ir jo kūrybą pasakoja jau minėti „personazai“. Įdomiausi J. Meko poetinį kiną primenantys, ne-

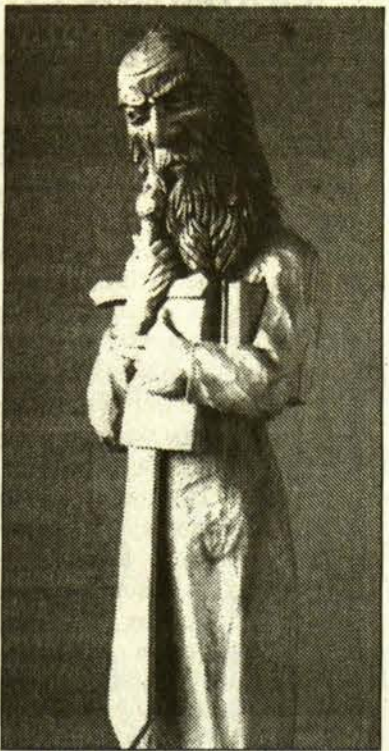
pagražinti, iš anksto „nerežisuoti“ filmo kadrai, ypač vaizduojantys A. Nyką-Niliūną, pasak jo paties, ledu apėjusiuose jo gimtuosiuose Nemeikščiuose. Ten, kur stovėjo jo gimtoji sodyba, dabar — plynas, niūrus laukas, plikos, tarsi mirusios senos sodo ovelys, medis, kuriame kadaise jis su broliu buvo iškėlęs medinį lėktuviuką, taip jautriai aprašyta A. Nykos-Niliūno *Dienoraščio fragmentuose*. Be žodžių, o kino poezijos kalba, filmo kadrai byloja apie prarastą poeto žemiškos laimės idealą.

Yra kadru, kuriuose giliau, poetiškiau negu žodžiais kalba stambiu planu nufilmuotos poeto rankos, žingsniuojančios kojos. Filmas būtų kur kas geresnis, gilesnis, jei tokia ar panašia poetine kalba pasižymėtų visi kadrai. Tuomet filmas atitiktų savo poetinį pavadinimą — *Orfejaus medis*.

Vis dėlto praturtėjome, kino kadruose, greta H. Nagio, M. Katiliškio matydami ir Nyką-Niliūną — kalbantį, ironizuojantį, liūdintį, skaitantį savo eiles apie Motiną.

Kino studijos *A Propos* vadovas V.V. Landsbergis sakė, kad filmo kopijos, kaip studentų mokymo priemonė, paksiks universitetus. Kas pagėdauja, filmą gali gauti kino studijoje.

Algimantas A. Naujokaitis

Algirdo Petrausko skulptūra. Jo kūrinių paroda atidaryta Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje, š.m. sausio 29 d. Veiks iki vasario 10 d.

**EGZODO RAŠYTOJŲ
KNYGOS**

Pirmosiomis šių metų dienos knygynuose pasirodė *Vagos* leidyklos išleista Jurgio Jankaus knyga *Paklydę paukščiai. Anapus rytojaus*. Į šią didelę, 494 puslapių knygą įdėti seniau parašyti ir JAV išleisti du minėtų pavadinimų J. Jankaus romanai. Tai pirmasis šių J. Jankaus romanų pristatymas Lietuvos skaitytojams.

ALFONSAS NYKA-NILIŪNAS

MOTINA

*Gesdama paslaptinąjį šviesoj Eldorado,
Begalinių laukų apkabintam name,
Tu klausai, kaip vaikai, Tavo šviesą praradę,
Lyg apakę klajoja naktim neramiai.*

*Ir tada suliepsnaji nors vienai sekundei,
Pakutinėm ugnim jiems kelius šviesdama,
Ir užgesti tenai, lyg šešėlis, be skundo,
Kaip žvaigždė, begalinėn naktin krisdama.*

MOTINOS DAINA

*Mano motina dainavo dainą:
Jos akyse plaukė laivas.
Aš pasirėmiau aukštai ant stiebo,
Ir daina išisaknijo širdyje.*

*Mano motina dainavo dainą:
Jos akyse skrido paukštis,
Ir didžiulis ažuolas, kovojantis su vėjais,
Paslėpė tą paukštį sutemoj.*

*Mano motina dainavo dainą:
Jos akyse krito lapai,
Ir daina, ir veidrodis prieš langą
Buvo pilnas lapų ir rudens.*

*Mano motina dainavo dainą:
Jos akyse laivas ėmė skęsti;
Ažuolą su pagrobtu paukščiu nulaužė
Ir pajuodusiame veidrody paliko mus abu.*

Sol. Liana Kopūstaitė-Pauletti

Marius Polikaitis (kairėje), „Dainavos“ koncerte atlikęs solo partijas, su broliu Audriumi, kuris yra ansamblio chormeisteris.

„Dainavos“ ansamblis koncertuoja Jaunimo centro scenoje 1994 metais. Nors kai kurie dainaviečiai dabar jau nebedainuoja ansamblyje, bet, Dariui Polikaitiui vadovaujant, koncertų lygis pasiliko tiek pat aukštas ir svarus.

Poetas Alfonsas Nyka-Niliūnas ir Lietuvos Rašytojų sąjungos pirm. Valentinus Sventickas.

Sodininką pakando šalna; „Ažuoliukas” tebežaliuoja...

Š.m. sausio 1 d. Vilniuje, Šv. Jonų bažnyčioje įvyko ypatingas koncertas, kurio programa, atlikta berniukų ir jaunuolių choro „Ažuoliukas”, pasižymėjo iškilminga rimtimi. „Ažuoliukui” dirigavo jo meno vadovas, Lietuvos Muzikos akademijos docentas, Lietuvos Chorų sąjungos pirmosios padosios mirties metinės Miškinis. Šis koncertas buvo skirtas prof. Hermano Perelšteino pirmosios mirties metinėms paminėti, nors profesorius mirė toli nuo Vilniaus — New Yorke, kur jis gyveno nuo 1979-ųjų metų.

Apie prof. Hermaną Perelšteiną *Muzikos barai* (1998 m., Nr. 3-4) taip rašė: „Jo mintis visuomet ėjo pirma darbų ir klojo tiems darbams kelią nuo vieno riboženklio iki kito. Iš daugelio jo minčių galime daryti išvadą: aukščiausias meniniai rezultatai yra pasiekti ne vien muzikos mokymo metodais; juos turėjo lydyti išvalgus kasdieninis pedagoginis rūpinimasis vaiko asmenybės ugdymu. Galima nežinoti formaliosios pedagogikos mokslo teiginių — tikram mokytojui užtenka meilės, išvalgumo ir kantrybės. Žinoma, ir savo specialybės profesionalumo. H. Perelšteinas viso to turėjo su kaupu ir tuo nešykštėjo dalintis. Jam nuoširdžiai rūpėjo ne vien savas choras, o visos Lietuvos muzikinė kultūra”.

Po koncerto įvyko procesija prie namo, esančio Vilniaus ir Palangos gatvių sankirtoje, kur, minint prof. Hermano Perelšteino 75 metų sukaktį, buvo atidengta skulptoriaus Romo Kvinto sukurta paminklinė lenta. Čia kiekvienas jaunas choristas padėjo savo uždegtą žvakelę, tačiau choro vadovas V. Miškinis savąją

pasiliko, pridedamas ją nuvežti į New Yorką ir uždegti ant prof. Perelšteino kapo. Pažadą jis išpildė š.m. sausio 17 d., taip pat dalyvavo profesorius mirties metinių paminėjime, vykusiame muz. Virginijaus Barkausko namuose. Paminėjimui vadovavo LR konsulas New Yorke dr. Petras Anusas.

Berniukų choras „Ažuoliukas” buvo įkurtas 1959 metais. Jo įkūrėjas ir mokytojas kaip tik ir buvo prof. Hermanas Perelšteinas. Į chorą nuo pat pradžių buvo priimami berniukai tarp 6 ir 7 metų amžiaus. Visų pirma jie dainuoja mažamečių vaikų choro, o nuo 10 ar 11 metų jau įjungiami į pagrindinį dainos vienetą, susidedantį iš vyrų ir berniukų. Verta pažymėti, kad ir visi suaugusieji „Ažuoliuko” dainininkai pradėjo choro dainuoti vaikystės metais. Nuo įsikūrimo per „Ažuoliuko” chorą yra perėję daugiau kaip 6,000 dainininkų. Daug jų vėliau studijavę muziką ir davę brandų įnašą Lietuvos kultūrinę-muzikinę gyvenimą, tad prof. Perelšteino įtaka buvo daug platesnė ir visuotinesnė, negu tik berniukų choro ribose.

„Ažuoliuko” repertuaras susideda iš bažnytinės, klasikinės ir modernios muzikos kūrinių, paprastai atliekamų su orkestro akompanimentu. Choras yra gastolijavęs — Gudijoje, Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Ukrainoje, Vokietijoje, Graikijoje, Italijoje, Lenkijoje, Ispanijoje, Rusijoje, Švedijoje, Šveicarijoje ir kitur. Atrodo, kad šią vasarą apsilankys ir Amerikoje, kur birželio 26-lijos 11 d. pakviestas dalyvauti „America Fest” Iowa valstijoje. Galbūt ir kai kurie

„Ažuoliukas” dainuoja š.m. sausio 1 d. suruoštame koncerte paminėti jo įkūrėjo prof. Hermano Perelšteino mirties metinėms.

lietuvių telkiniai turės galią išgirsti neeilinį chorą. Dabartinis „Ažuoliuko” meno vadovas Vytautas Miškinis yra pats dainavęs choro nuo septynerių metų, o nuo 25 m. amžiaus yra kartu ir jo dirigentas. Chorui taip pat dirguoja Romas Skapas ir Gintautas Venislovas. Pastarasis taip pat įsijungė į „Ažuoliuko” eiles, būdamas 7 metų amžiaus.

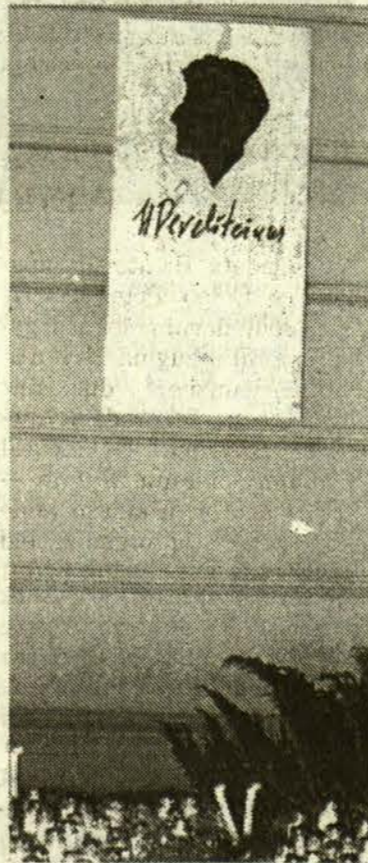
Tačiau, kaip yra pasakęs choro vadovas Vytautas Miškinis, šiandien Lietuvos muzikinio gyvenimo neįmanoma įsivaizduoti be „Ažuoliuko” ir jo auklėtinų, kurių didelė dalis tapo žymiais muzikais. Choras yra laimėjęs aukso ir sidabro medalius tarptautiniuose chorų konkursuose užsienyje, yra gavęs daugybę pirmųjų vietų, žymenų ir kitokių pažymėjimų, o nuo 1960 metų laimėjęs beveik kiekvieną Lietuvoje vykusį chorų konkursą.

„Ažuoliukas” (iš tikrųjų jis susideda iš berniukų, paauglių ir suaugusių vyrų choro) Lietuvoje yra sinonimas aukš-

tos klasės muzikos atlikimui ir pirmajam pasirošimui. Ne vienas tėvas ar motina svajoja apie savo sūnaus karjerą „ažuoliukų” gretose, nes berniukai gauna ne tik gerą muzikinį paruošimą, bet ir visapusišką išsilavinimą, puikų auklėjimą. Žinoma, visa tai surišta su kietu darbu, tad ne kiekvienas, nors ir kaip talentingas, berniukas gali tilpti į nustatytus disciplinos rėmus.

Išlydint 1979 metais prof. Hermaną Perelšteiną į New Yorką, jo auklėtiniai šalia Nacionalinio muziejaus pasodino ažuoliuką, kuris šiandien jau išaugęs, išsikerojęs ir nemažą medį. Panašiai yra ir su „Ažuoliuku”, kurį Vilniuje savo rūpesčiu „pasodino” prof. Perelšteinas. Nors sodininką jau pakirto „mirties šalna”, tačiau jo darbas neša gausius vaisius ne tik Lietuvai, bet visam kultūringam, muziką vertinančiam pasauliui.

D.B.

Paminklinė lenta prof. H. Perelšteiniui.

Istorija ir legenda...

Atkelta iš 1 psl.

Atkelta iš 1 psl. Vadinasi, laisvė yra anapus determinuojančių veiksmų pasaulio, žmogus yra niekas kitas, kaip jo laisvė. Tačiau tos teorijos skelbėjai pamiršta, kad žmogus yra ne tik laisvė, bet ir protas. Abi šios galios turi šaknis žmogiškoje prigimtyje, kuri yra iš tikrųjų jų pagrindas. Laisvė yra pagal savo esmę pasirinkimo galia, tik pirmą, negu tai ar kitą pasirinkimą, protas, lyg koks švyturys, turi pasirinkimo galimybės nušviesti. Laisvas veikimas yra protą ir išmanymą turinčių būtybių savybė. Štai kodėl žmogus nėra koks neišmanėlis ar apsigimusi niekystė, kaip legendoje dažnai kartojama, bet savo proto galia ir laisva valia yra tikrai pasaulio stebuklas ir kūrybos viršūnė.

Laisvas sprendimas arba pasirinkimo laisvė iškilavo filosofijoje paprastai dvejose formose: kaip *libertas a coactione*, t.y. kaip laisvė nuo prievartos arba autonomijos laisvė, ir kaip *libertas a necessitate*, t.y. kaip laisvė nuo būtinybės arba pasirinkimo laisvė. Tačiau mūsų amžiuje, ypač egzistencializmo poveikyje, kalbama apie laisvę kaip fundamentalią pasirinkimą arba radikalią apsisprendimą, kuris motyvuoja visus kitus valios veiksmus. Tokį sprendimą sakosi padaręs Albert Camus: „Suprasdamas, kad negaliu pabėgti nuo savo laiko, aš nusprendžiau visu kūnu jam priklausyti... Tarp istorijos ir amžinojo, aš pasirinkau istoriją, nes myliu tikrus dalykus”. Vadinasi, jis pasirinko

ko absoliučiai žemę — dangus jo nedomino. Šį apsisprendimą filosofiskiau formuluavo Jean-Paul Sartres, savo dramoje *Les Mouches*. Štai pokalbis tarp Jupiterio ir Oresto: „Jupiteris: Aš nesu tavo karalius, begėdiška lerva. Kas tave sutvėrė? Orestas: Tu, bet ne šaknis manęs tvėrė laisvė. Jupiteris: Aš tau daviau laisvę man tarnauti. Orestas: Galimas dalykas, bet ji atsisuko prieš tave, ir mes nieko negalime — nei tu, nei aš. Jupiteris: Pagaliau, štai pasiteisinimas. Orestas: Aš neatsiprašau. Jupiteris: Tikrai? Į ką panašus tas atsiprašymas, ta laisvė, kurios vergu tu sakai esi? Orestas: Aš nesu nei viešpats, nei vergas, Jupiteri. Aš esu savoji laisvė. Vos tu sutvėrei mane, aš nustoju tau priklausyti”.

Taip nusako radikalią apsisprendimą egzistencializmo atstovai, bet yra taip pat krikščioniškasis radikalus apsisprendimas. Tokį sprendimą padarė šv. Paulius, ir kaip tik todėl iš krikščionybės persekiotojo tapo krikščionybės apaštalu. Taip apsisprendė šv. Augustinas, kai suprato, kad Dievas yra sielos šviesa, kurios reikia ieškoti ne daiktų pasaulyje, o savo sielos gilmėse. Taip apsisprendė šv. Pranciškus, šv. Ignacas Loyola ir kiti krikščionybės herojai.

Tik Dievas džiaugiasi absoliučia laisve, o ne žmogus, bet ir jo ribota laisvė liudija jo panašumą į Dievą. Krikščionybė susiejo laisvės idėją su žmogaus amžinąja paskirtimi ir jo santykiavimu su Dievu. Dievas sutvėrė žmogų laisvą, ir laisvėje turintį įgyvendinti

savo paskirtį, o ne iš būtybės ar iš prievartos. Tačiau žmogaus laisvė implikuoja antinomiją, nes jis gali nusilenkti Dievo valiai ir jis gali pasipriešinti Dievo valiai, jis gali pasisakyti ne tik už gerį, bet ir blogį. Aišku, be „ne” galimybės nebūtų ir jokio „taip” Dievui. Tai paaiškina žmogaus šurpulingus klaidžiojimus, ir čia kaip tik slypi žmonijos istorijos drama.

Pasirinkimo galimybės tarp gėrio ir blogio neignoravo ir Dostojevskis, tik jo inkvizitorius klaidingai tai suprato. Pagal jį, „žmogus pats vienas turi spręsti, kas yra gėris ir kas yra blogis” (I t., p. 427). Čia jis samprotavo kaip sofistas Protagoras, kuris skelbė žmogų esant visų dalykų matu, bet Platonui buvo aišku, kad Dievas yra visų dalykų matas. (*Istatymai* IV, 716). Kad ne žmogus, o Dievas nustato, kas yra gera ir kas yra bloga, tai sako Raštai. *Pradžios knygoje* Dievas davė žmogui šį įsakymą: „Valgyk iš visų Rojaus medžių, o iš medžio žinojimo gero ir pikto nevalgyk, nes tą dieną, kurioje valgysi iš jo, neišvengiamai mirsi”. Čia aiškiai sakoma, kad Dievui, o ne žmogui, priklauso galia ir teisė nuspręsti, kas yra gera ir kas yra bloga.

Maceinai „laisvė yra žmogaus giliausiojo Aš gynėja”, ir vis dėlto toliau priduria: „Laisvė žmogus pradeda jausti nebūtį po savo kojomis. Ji atidaro jam tuštumą, į kurią jis yra kviečiamas drįsti įžengti” (p.120). Aišku, pasirinkdamas blogį, žmogus gali jausti nebūtį po savo kojomis, nes blogis yra pagal savo esmę nebūtis, veda į gyvenimo griuvėsius. Bet kai žmogus pasisako už gerį, tai jam atsiveria ne nebūtis ir tuštuma, o gyvenimo pilnybė. O pasisakymas už absoliutinį Gerį jis kyla į neapsakomas aukštumas, i dievybės pasaulį. Net politinė laisvė užburia žmogų ne kokia tuštuma, o stebėtinu žavesiu. Ką skelbia istorija? Kad politinės laisvės aistra skatino žmones visais laikais atlikti herojiškus žygius, jos vardan buvo aukojama gyvybė. Kaip tai paaiškinti? Štai jauno prancūzų aristokrato Alexis de Tocquevillio atsakymas: „Tai, kas visais laikais pririšo taip stipriai kai kurių žmonių širdį, yra jos pačios patrauklumas, jos savitas žavumas, nepriklausomai nuo jos geradarių, tai tas malonumas galėti kalbėti, veikti, atsikvėpti be prievartos paklustant tik-tai Dievui ir įstatymams. Ieškoti laisvėje kito dalyko negu jos pačios reikštų būti sutvertam tarnu”.

Ar laisvė ir laimė sutaikomi dalykai?

Kadangi Dostojevskis nesuvokė laisvės esmės bei jos vaidmens istorijoje, tai klidė jam įsiveržti ir į laimės pasaulį. Jo tezę, kaip ją pristato inkvizitorius, kad žmogus, jei nori būti laimingas, turi atsisądėti laisvės, yra visai nepagrįsta retorika. Tai Maceinai laisvė ir laimė yra nesutaikomi dalykai, ir tam įrodyti jis pasivertė savo knygos didžiulę dalį. Tiesa, šita nesutai-komumą teigia ne iš principo, o sąlyginai: jis prileidžia, kad savo esme laisvė ir laimė yra gal tas pats dalykas, bet istorinėje tikrovėje jos esančios priešingybės. Kodėl taip? Kadangi laimė žemėje yra nepasiekiamas, ir kitur nebūna dar, kad „laisvės nebūvimas ir žmogui, ir gyvuliui yra būtina laimės sąlyga” (p.112). Laimę nusako Boeti-

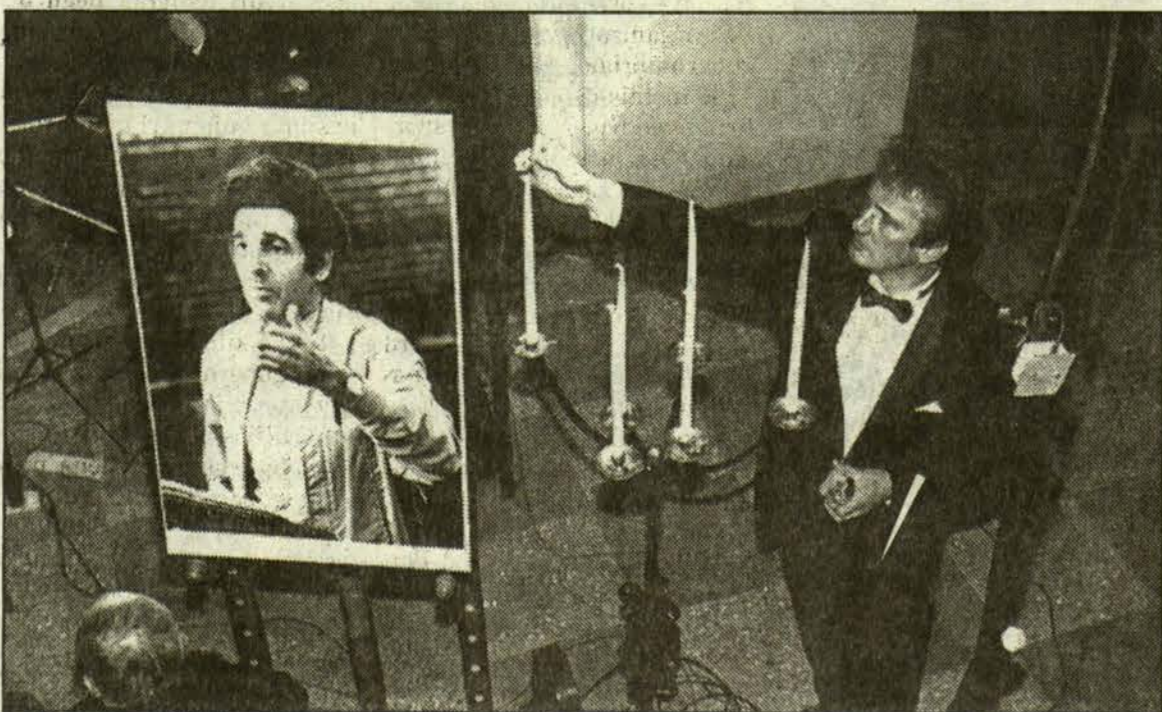
jaus terminas, kaip „visų dalykų turėjimą kartu ir tobulai” (p.111). Ši laimės definicija yra filosofinė abstrakcija, neturinti nieko bendro su egzistencinėmis realijomis, tai galima pritaikyti tik Dievui, bet jokia būdu ne žmogui. Nors žmogaus troškimai yra begaliniai, bet jis yra baigtinė būtybė, kaip jo fizinės, taip ir dvasinės galios yra ribotos. Net ir danguje žmogus negalės džiaugtis Boetijaus laime, nes ir ten jis liks baigtinė būtybė. Todėl žmogaus laisvės ir laimės nereikia niekada nusakyti absoliutiniais terminais. Horacijus teisis — *est modus in rebus*, t.y. matas yra visiems dalykams.

Yra tikra, kad laimė nėra iliuzija. Žinoma, kad ir žemėje mirtingieji turi laimės valandų. Šv. Augustinas teisingai pastebi, kad „laimingais vadiname tuos, kuriuos matome gyvenant teisingai ir maldingai su nemirtingumo viltimi, kurių sąžinės negraūžia joks nusikaltimas”. Jam aišku: kaip nėra žmogaus, kuris nenorėtų būti, taip nėra žmogaus, kuris netroktų laimės.

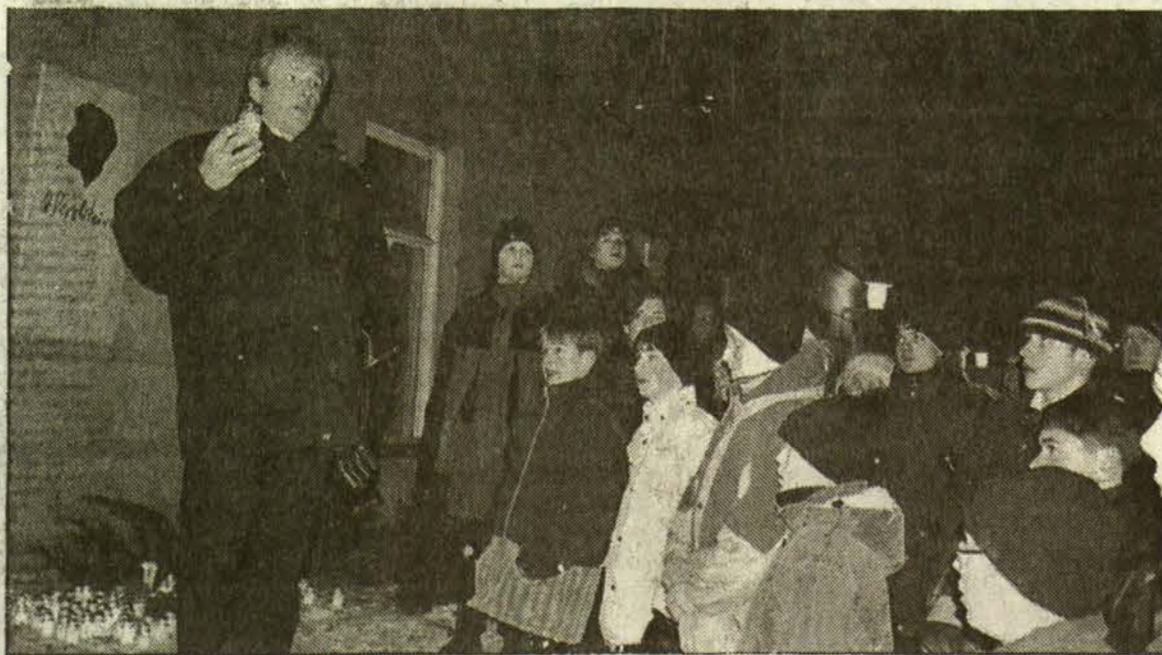
Laimės klausimu įdomiai pasisakė pasaulinio garso neurologas Wilder Penfieldas. Vieną dieną suskambo jo telefonas ir skambintojas prašė su juo pasikalbėjimo. „Aš norėčiau pasikalbėti su jumis, sakė jis, — nes noriu jau daugelį metų žinoti, kas yra laimė. Pagalvojau, kad galbūt tas, kuris praleido savo gyvenimą studijuodamas smegenis ir žmogiškąją dvasią, galės man padėti suformuluoti atsakymą”. Tas, kuris iškėlė jam šį klausimą, buvo George Horace Gallup, viešosios amerikiečių nuomonės statistikas ir „Gallup Poll” pradininkas. Šis klausimas domino ir Penfieldą. Pagal jį, yra lengva pasakyti, kas nėra laimė: valgyti, gerti ir visi kūno malonumai nėra laimė. Ir čia abiejų nuomonės sutiko, nes tai yra tik malonumai, ir malonumai skiriasi vieni nuo kitų. „Pasiitenkinimas yra svarbus, — pridūrė Penfieldas. — Tai laimės būtina sąlyga”. Tam pritarė ir Gallup. Paskui Penfieldas metė šią mintį: „Laimė yra tikrumas, galbūt atlyginimas, kurį užsitarnauja, siekiantis visomis jėgomis idealo, kurį žino esant geru”. Atsakymas nebuvo patenkinamas, tai jautė Penfieldas ir taip pat Gallup.

Kai Platonui gimdavo kokia idėja, kurios nepajėgdavo išreikšti žodžiais, jis griebdavosi mito. Penfieldas jautė taip pat, kad laimės idėja sunku išreikšti žodžiais, bet užuot mito, jis griebėsi gyvenimiško vaizdo, kurį istorikas Will Durant taip pateikė: „Yra jau daug metų, kai praradau laimę, ieškojau jos pažinime, bet ten radau tik nusivylimą. Pas-kui vieną dieną mažoje geležinkelio stotyje išvydau moterį, kuri laukė mažame automobilyje, laikydama rankose kūdikį. Vienas vyras išlipo iš traukinio, atžingsniavo greitai jos link, apkabino ją, švelniai pabučiavo kūdikį, kad nepažadintų, ir užvedė variklį, ir man atrodė, kad laimė buvo su jais”.

Gal tai tiesa. Kaip ten bebūtų, laisvės ir laimės nereikia nukelti į abstrakčių pasaulį, turime tai matyti žmogiškosios egzistencijos plotmėje. Nors tai yra dvasinės galios, bet jos slypi kūno ir kraujo žmoguje, ir svarbiausia, nelaide jų priešingybėmis. Man atrodo, kad tik laisvas žmogus, kuris gali ir moka džiaugtis gyvenimu, yra pakelyje į laimę.

„Ažuoliuko” dirigentas ir meno vadovas Vytautas Miškinis prieš koncertą prof. Hermano Perelšteino pirmosios mirties metinėms paminėti uždega žvakę prie jo portreto.

Po koncerto suruošta procesija su žvakėmis prie prof. H. Perelšteino paminklinės lentos, kur visi dalyviai padėjo savo žvakutes, o dirigentas Vytautas Miškinis savąją pažadėjo nuvežti į New Yorką ir padėti ant profesoriaus kapo. Jis pažadą išpildė sausio 17 d.